

ЛЕМКІВСЬКИЙ ГОВІР: ПРОБЛЕМА СТАТУСУ

Русаченко Н.П.,

Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Маршала Тимошенка, 13-Б, м. Київ, 04212
n.rysachenko@kubg.edu.ua
ORCID iD 0000-0002-0354-2900

Коханчик С.Р.,

Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Маршала Тимошенка, 13-Б, м. Київ, 04212
srkokhanchyk.if19@kubg.edu.ua
ORCID iD 0000-0002-6017-3339

У статті розглянуто проблему статусу лемківського говору — одного з найархаїчніших у діалектній системі української мови. Схарактеризовано появу терміна «лемки». Визначено основні положення, які виникли внаслідок полеміки щодо лемківського говору в українському мовознавстві. Зроблено порівняльний аналіз функціонування лемківського говору в українській та польській мовах. Розглянуто процес та причини його кодифікації на території Польщі. Виявлено і окреслено основні причини неможливості існування поняття «лемківська мова» на території України.

Ключові слова: лемківський говір, кодифікація, українська літературна мова, діалект, «русинська» мова, лемки.

Русаченко Н.П., Коханчик С.Р.

Лемковский говор: проблема статуса

В статье рассмотрена проблема статуса лемковского говора — одного из наиболее архаичных в диалектной системе украинского языка. Охарактеризовано появление термина «лемки». Определены основные положения, которые возникли в результате полемики о лемковском говоре в украинском языкознании. Сделан сравнительный анализ функционирования лемковского говора в украинском и польском языках. Рассмотрен процесс и причины кодификации данного говора на территории Польши. Выведено и обозначено основные причины невозможности существования понятия «лемковский язык» на территории Украины.

Ключевые слова: лемковский говор, кодификация, украинский литературный язык, диалект, «русинский» язык, лемки.

N. Rusachenko, S. Kokhanchik

Lemkiv dialect: the problem of status

The article deals with the problem of the status of the Lemko manner of speaking — one of the most archaic in the dialect system of the Ukrainian language. It is described the appearance of definition Lemko. Besides, substantive provisions that arose up as a result of polemic about Lemko manner of speaking in Ukrainian linguistics are certified. Comparative analysis of functioning of Lemko manner of speaking in Ukrainian and Polish languages are done. The process and reasons of normalization current manner of speaking on Polish territory are considered. Principal reasons of impossibility of existence of concept of “Lemko language” on territory of Ukraine. The main causes of impossibility of existence of “Lemko language” concept on the Ukrainian territory are revealed and outlined.

We can attribute to them:

- Lemkiv manner of speaking belongs to the dialect system of the Ukrainian language;*
- the threat of dialectical separatism;*
- the position of Lemkos in the Ukrainian territories;*
- disputes around the status of “Rusyn language”, which includes the “Lemko language”.*

Key words: Lemkiv dialect, codification, Ukrainian literary language, dialect, “Rusyn” language, lemkos.

Вступ. Українська мова за межами своєї держави функціонує в ситуації, яку можна визначити як мовне, культурне та психологічне пограниччя. Найбільш яскраво ситуація пограниччя виявляється в мовно-культурній спадщині лемків — найзахіднішої гілки українського народу, яка сформувалася на перехресті мовних та культурних впливів кількох європейських націй. Лемківський говір, увібравши в себе культурні, мовні, соціальні впливи різних країн, потребує чіткого визначення як мовного явища. Через те, що географічно етнос розташований на межі з Польщею, Словаччиною та Україною, виникла проблема визначення статусу лемківського говору в мовних системах цих країн. Відомо, що Польща давно кодифікувала статус лемківської говірки, визначивши її як окрему мову. Щодо України й дотепер виникають питання не лише на мовному рівні, але й на політичному.

Актуальність дослідження визначається особливим місцем і вагомістю лемківського говору в контексті загальноукраїнської мовної системи, невеликою кількістю мовознавчих студій із даної проблематики, які мають одночасно важливе значення для глибокого вивчення історії мови та культури українського народу.

Мета дослідження полягає в розв'язанні проблеми статусу лемківського говору в системі української мови.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**:

- 1) систематизувати теоретичний матеріал щодо походження етносу лемки;
- 2) розкрити основні причини унормування говору на території Польщі, порівняти ситуації, які склалися в Україні та в Польщі;
- 3) окреслити основні причини, через які кодифікація говору в українській мові неможлива.

Методи дослідження. У процесі дослідження застосовано комплекс загальнонаукових методів: аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, узагальнення; термінологічний, емпіричний (аналіз наукової літератури) та порівняльний методи.

Результати дослідження та обговорення. Лемківський говір — один з архаїчних говорів карпатської групи південно-західного наріччя української мови. Територіально лемківський говір накладається на етнографічну зону Лемківщини, співвідносно з етнографічною групою українців — лемків, і є поширеним на крайньому заході українського етномовного ареалу в західних районах Закарпатської області, у Східній Словаччині й Жешувському воєводстві Польщі.

Утворився лемківський говір у XIV–XVI ст. унаслідок переселення людей із Надсяння (Сяноцької й Перемиської земель). На сході він межує з бойківським і закарпатським говорами, на півдні й заході — зі словацькими, на півночі — з польськими.

Упродовж тривалого часу Лемківщина залишалася занедбаним краєм як економічно й політично, так і культурно. І лише в першій третині XIX століття з'явився інтерес до цієї української етнічної території та її мешканців.

Уперше назва *лемки* з'явилась у науковій літературі на початку XIX століття. Цей термін ужив дослідник О. Левицький у своїй німецькомовній праці «Грамматика української мови» [12]. У наукових колах точаться дискусії про те, чи була ця назва штучно введена в монографії про лемків різних авторів, чи, все-таки, була створена народом для окреслення етнічної групи. Це питання потребує подальшого дослідження.

Науковець Р. Райфнусс стверджує, що назва *лемко* була жартівливим прізвиськом народного походження і виникла десь на кордоні бойківських і лемківських говірок [19, 57].

У науковій літературі є дослідження про те, що назва *лемко* походить від слова *лемак*. В українсько-німецькому словнику Є. Желехівського воно має таку дефініцію: «*Мешканець за Бескидом*» [10]. У Словнику Б. Грінченка *лемак* трактується як «*малорос, живущий у Венгрії, у долинах за Бескидами*» [8]. У цьому ж словнику зазначається назва території, на якій проживають лемки — Лемківщина: «*Местность заселенная лемками погорье Низкого Бескида от реки Сян по Попрядскую долину*» [8]. Значення назви етнічної групи лемків походить від територіального розміщення лемків — Бескиди — система гірських хребтів у північній смузі Карпат, у межах Польщі, України, Чехії та Словаччини.

Крім вищезазначеного найменування цієї етнічної групи, наукові дослідження фіксують назви *куртаки* або *чуганці* [3, 92]. Назва *куртаки* пов'язана зі словом куртка (верхній одяг), а *чуганці* — верхній одяг із довгим коміром у галицьких лемків, пошитого із суцільних шматків доморобної тканини.

Лемківський говір, як складник українських карпатських діалектів, почав окремо досліджуватись у другій половині XIX століття, передусім у працях Івана Верхратського, який видав декілька монографій про лемківські говірки: німецькомовну «*Über die Mundart der Galizischen Lemken*» у 1891–1892 роках, а також українськомовні «*Про говор заміщанців*» 1894 року і «*Про говор галицьких Лемків*» 1902 року [14].

Польський мовознавець Здіслав Штібер детально досліджував фонологічну систему цього говору. Свої дослідження з лексики мови лемків З. Штібер показав на картах «*Мовного атласу давньої Лемківщини*» [25].

Відомий український діалектолог, дослідник закарпатських і південнолемківських говірок Іван Панькевич опублікував статтю про генезис лемківського говору в збірнику «*Славянская филология*» (1958 р.).

Останнім часом багато дискусійних статей про мовні особливості лемківського говору та спосіб їхнього відображення в текстах друкуються в тижневику «Наше слово» на «Лемківській сторінці» [13]. Одна з таких полемік виявила кілька основних положень, що стосуються статусу лемківського говору в системі української мови:

- лемківський говір є одним із діалектів української мови;
- лемківський говір має низку спільних рис, які відрізняють його від інших українських діалектів, але, водночас, має низку говірок, які відрізняються одна від одної;
- лемківський говір не має правопису й загальної мовної норми [14].

Одна з найбільш неоднозначних проблем — кодифікація лемківського говору на території України. Поштовхом до порушення цієї проблеми стало унормування лемківської мови на території Польщі у 2000-му році. Тоді Г. Фонтанським та М. Хом'як у Катовіцах було видано працю «Граматыка лемківского языка», яка кодифікує правопис лемківської мови в Польщі. Цей правопис засновано на правописі української літературної мови з включенням літери *ы* для позначення звуку [i], який зник в інших українських діалектах до XI ст., та виключенням апострофа [22].

Причини для унормування лемківського говору на території Польщі є три:

1. Одним зі стимулів збереження та розвитку лемківської «мови» в Польщі є бажання її носіїв уникнути мовної та національної асиміляції. У Польщі, як відомо, серед лемків поширені погляди про лемківську спільноту як окремий народ із власною мовою, відмінною від української, і, унаслідок цього, проводиться активна діяльність із кодифікації лемківської мови, упродовження її як предмета вивчення в школах, використання в ЗМІ.

2. 27 січня 1995 року була унормована на основі західноземплінського та східноземплінського діалектів лемківського говору української мови **русинська мова**, якою розмовляють етнографічні групи Сербії, Словаччини, Польщі та України. В Україні носії цих діалектів живуть переважно на Закарпатті. Виокремлюються такі регіональні варіанти русинської мови: бачвансько-сремський або паннонсько-русинський, лемківсько-пряшівський або шарисько-пряшівський та лемківсько-горлицький — кодифікували в 1923, 1995 і 2000-му роках відповідно [4]. Одним із цих варіантів є лемківсько-горлицька мова, тобто сучасний лемківський говір.

Проте ситуація з визнанням русинської мови також має достатньо невизначений характер. Більшість мовознавців переконана, що спроби витворення окремої русинської мови — це результат політично вмотивованих зусиль русинських активістів, спрямованих на розкол україн-

ського етномовного простору. Зокрема, Павло Гриценко у своїй промові на захист української мови в Конституційному суді переконував, русинство — це наслідок діяльності ЦРУ проти СРСР (початок 80-х років) [7]. Тоді теорію русинства було розроблено у Канаді та Америці. Тамтешні лінгвісти на кінець XX століття вже уклали велику кількість наукової літератури русинською мовою. Відбулося це тільки заради політичної вигоди, оскільки регіон Закарпаття був для уряду СРСР стратегічним.

За спостереженнями австрійського мовознавця М. Мозера, єдиного загальноприйнятого варіанту русинської літературної мови немає, а тому говорити про її кодифікацію, яка має бути полівалентною, не можна. На думку дослідника, одна-єдина «русинська мова» існує хіба що в програмах активістів русинського руху [2].

3. Лемківський говір не є складником діалектної системи польської мови, а тому не загрожує своїм статусом польській мові. Окрім того, в 1993 році видано «Перший Лемківсько-Польській Словник» Ярослава Горощака [6]; навчальну літературу для дітей Петра Трохановського «Мамо куп мі книжку» [21], П. Мурянка «Лемківській буквар» [15]. До того ж, у Польщі в освітній сфері так звана лемківська мова стала навчальним предметом ще 1991 року, її активно вивчали в університетах та школах. Проте у вересні 2017 року у Краківській педагогічній академії закрили напрям навчання «лемківсько-російська філологія» через втрату зацікавленості серед слухачів. Причина полягає ще й у тому, що більшість лемківських організацій («Світова федерація українських лемківських організацій», Всеукраїнське товариство «Лемківщина», «Молода Лемківщина» в Україні, «Об'єднання лемків» у Польщі) вважають себе етнічною групою українського народу. Відповідно, зацікавленими в розвитку й захисті лемківського говору мають бути українці. У багатьох сучасних іноземних виданнях лемківський говір розглядається саме як кодифікований діалект української мови [17].

Якщо говорити про українських мовознавців, то вони, як правило, дотримуються думки, що лемківський говір є частиною південно-західних діалектів української мови. Іван Панькевич давно довів, що говори Закарпаття та інших суміжних областей належать до української мови [18].

У 30-х і 90-х рр. XX ст. були спроби кодифікувати лемківський говір із метою викладання в школі. Для того, щоб унормувати цей говір, науковці видавали значну кількість наукової літератури, яка упорядковувала граматику та лексику лемківського говору: «Лемківський словничок» (1933) М. Приймака; «Лемківський буквар» (1933); «Перша лемківська читанка» (1934; обидва — Львів); «Перша граматика лемківського языка», «Лемківська граматика для діти» (оби-

два — Легніца, 1992) М. Хом'яка. З цього нічого не вийшло, бо єдиного лемківського говору не існує, а маємо групу споріднених, але відмінних одна від одної говірок, які поширені на різних територіях проживання лемків (так звана Лемківщина). Звести їх до спільного знаменника нікому не вдалося. Тільки українська літературна мова може стати об'єднуючим чинником для всіх лемків, а не говірка того чи іншого регіону, піднесена до ролі лемківської літературної мови.

Кодифікація даного говору неможлива на території України, бо носії говору внаслідок економічних та політичних причин здебільшого перебувають на території інших держав, відсутня література для навчання в школах та садочках, без якої неможливе вивчення говору. Крім того, якщо кодифікувати лемківський говір, то чи не з'являться ідеї про кодифікацію інших говірок української мови. Кожен населений пункт має свої особливості у вимові, лексиці та граматиці. Потрібно пам'ятати, що діалект — складник кожної мови, йому властиво змінюватися. Крім цього, діалекти не претендують на статус офіційної мови, бо на те вони й діалекти, щоб існувати локально. Таких діалектів є достатньо в українській мові. Якщо кожен діалектний регіон почне провадити спроби щодо кодифікації, то це знищить внутрішню організацію української мови. А діалекти треба культивувати, пам'ятати та берегти — це наша спадщина та наш колорит.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Відчуття соціально-мовного дискомфорту без батьківського діалекту, прагнення зберегти його, як засіб спілкування між відповідними великими чи меншими групами населення певної території, намагання використовувати говір, як засіб самовираження та самоідентифікації, інстинктивне побоювання втратити його,

намагання вберегти від занепаду та зникнення може мати різні вияви — від принципового вживання діалекту (говору) у спілкуванні зі «своїми» на малій батьківщині й у говірковому чи національному літературно-мовному середовищі до вимоги надання діалектові статусу окремишньої літературної мови або близького до літературно-писемного.

На території нашої держави поняття «лемківська мова» не існує й не буде існувати. Ми можемо виділити такі причини неможливості кодифікації лемківського говору на території України:

- українська літературна мова у своєму складі має безліч діалектів та говірок. Якщо вводиться кодифікація на один говір — почнеться діалектний сепаратизм — носії інших діалектів теж вимагатимуть свого офіційного визнання;
- лемківський говір давно входить до діалектної системи української мови, а тому його статус очевидний;
- лемківські організації, які функціонують на території України, не позиціонують себе як окремих народ, а вважають себе етнічним складником української нації;
- визнання статусу «русинської мови», до складу якої входить лемківський говір, в Україні не підтримується. Варто зазначити що з 2012 року русинська мова вважалася регіональною мовою України. Але станом на 28 лютого 2018 року Конституційний суд України визнав закон України «Про засади державної мовної політики» неконституційним.

Проблема статусу лемківського говору в нашій державі є наполовину мовною, а наполовину політичною, а отже, вимагає подальшого дослідження.

ДЖЕРЕЛА

1. Белей Л. Русинська мова на теренах центральної Європи [Електронний ресурс] / Любомир Белей // ІМФЕ. — 2018. — Режим доступу : <http://nte.etnolog.org.ua/zmist/2018/N1/5.pdf>
2. Браїлян О. Славист Міхаель Мозер: Мова, яка може об'єднати всіх русинів, — українська [Електронний ресурс] / Ольга Браїлян // Медіа центр. — 2019. — Режим доступу : <https://mediacenter.uzhnu.edu.ua/news/slavist-mihael-mozer-mova-yaka-mozhe-but-yedyouy-dlya-vsikh-rusyniv-ukrayinska/2019-03-11-30977>
3. Брокгауз Ф.А. Енциклопедичний словник Брокгауза і Єфрона: в 86 т. — Т. 34: Л / Ф.А. Брокгауз, І.А. Єфрон. — Санкт-Петербург, 1907. — 482 с.
4. Ванько Ю. Карпатські русинські діалекти [Електронний ресурс] / Юрій Ванько. — Режим доступу : www.rusynacademy.sk/rusynski/rusyn_jazyk.html#Карпатські_русинські_діалекти
5. Верхратский І. Про говор галицьких лемків [Електронний ресурс] / Іван Верхратский. — 1902. — Режим доступу : http://shron1.chtyvo.org.ua/Verkhratskyi_Ivan/Pro_hovor_halytskykh_lemkiv.pdf
6. Горошак Я. Перший лемківсько-польський словник / Я. Горошак. — Легніца, 1993. — 254 с.
7. Гриценко П. Виступ у Конституційному Суді України [Електронний ресурс] / Павло Гриценко. — 2016. — Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=gtoQKYd4D0Q>
8. Грінченко Б.Д. Словарь української мови [Електронний ресурс] / Борис Дмитрович Грінченко. — 1996. — Режим доступу : <http://hrinchenko.com/>

9. Дзєндзєлівський Й. Конспект лекцій із курсу української діалектології / Й. Дзєндзєлівський. — Ужгород, 1965. — 126 с.
10. Жєлєхівський Є. Малоруско-німецький словар [Електронний ресурс] / Євген Жєлєхівський // 1866 — Режим доступу : <http://movnyk.wikidot.com/ghelex>
11. Зілінський І. Праці про говірки Лємківщини (від Попраду до Ослави) / [вступ та ред. М. Лєсів]. — Горлиці: Об'єднання лємків, 2008. — 256 с.
12. Лєвицький Й. Граматика руської або малоруської мови в Галичині / Йосип Лєвицький. — Перемишль, 1834. — 328 с.
13. Лємківська сторінка [Електронний ресурс] // Наше слово. — 1956–2019. — Режим доступу : <https://www.nasze-slowo.pl/tag/lemki/>
14. Лєсів М. Українські говірки в Польщі [Електронний ресурс] / Михайло Лєсів // Український архів. — 1997. — Режим доступу: http://chtyvo.org.ua/authors/Lesiv_Mykhailo/Ukrainski_hovirky_v_Polschi/
15. Мурянка П. Лємківський буквар / П. Мурянка. — Лєгніца : Варшава, 2003. — 17 с.
16. Нагорна Т. Не мова, а лєм діалект [Електронний ресурс] / Тєтяна Нагорна // Zbruc. — 2015. — Режим доступу : <https://zbruc.eu/node/38670>
17. Павлєшин А. Малий словник лємківського говора української мови / Алєкса Павлєшин. — Загреб, 2007. — 247 с.
18. Панькєвич І. Українські говори Підкарпатської Русі і сумежних областей / Іван Панькєвич. — Прага, 1938. — 550 с.
19. Райфнус Р. Łemkowie jak grupa etnograficzna : дис. докт. філ. наук / Райфнус Роман. — Вроцлав, 1946. — 134 с.
20. Словник української мови [Електронний ресурс]. — 1970. — Режим доступу : <http://sum.in.ua/>
21. Трохановський П. Мамо куп мі книжку [Електронний ресурс] / Пєтро Трохановський. — 1995. — Режим доступу : <http://lemko.org/pdf/mamoT.pdf>
22. Фонтаньскій Г. Граматыка лємківського языка / Г. Фонтаньскій, М. Хомяк. — Katowice : Śląsk, 2000. — 194 с.
23. Штєць М. До питання кодифікації «русинського языка» // Науковий збірник Музею української культури у Свиднику. — Свидник, 2011. — Т. 26. — С. 74–85.
24. Rieger 1979; Rieger J. Wpływ polski i słowacki na gwary Łemków w zakresie leksyki // Sbornik Filozofickej Fakulty Univerzity Komenskeho. Philologica. — 1979 — Т. XXX. — С. 201–209.
25. Stieber Z. Atlas językowy dawnej Łemkowszczyzny. Z. I — VII. — Łódź, 1956–1964. — 986 s.

REFERENCES

1. Baley, L. (2018). Rusynska mova na terenakh tsentralnoi Yevropy [Rusyn Language in Central Europe]. *IMFE* [in Ukrainian]. <http://nte.etnolog.org.ua/zmist/2018/N1/5.pdf>
2. Brailian, O. (2019). Slavist Mikhael Mozer: Mova, yaka mozhe obiednaty vsikh rusyniv, — ukrainska [Slavist Michael Moser: The Language that can Unite all Rusyns, — Ukrainian]. *Media tsentr* [in Ukrainian]. <https://mediacenter.uzhnu.edu.ua/news/slavist-mihael-mozer-mova-yaka-mozhe-but-yedynoyu-dlya-vsikh-rusyniv-ukrayinska/2019-03-11-30977>
3. Brokhauz, F. A. & Efron, I. A. (1907). Entsyplopedychnyi slovnyk Brokhauza i Yefrona [Encyclopedic Dictionary of Brockhaus and Efron]. (Vols. 34), (pp. 482), Sankt-Peterburg, Russia [in Russian].
4. Vanko Y. Karpatsky Rusynsky Dialekty [Carpathian Ruthenian dialects]. [in Ruthenian]. www.rusynacademy.sk/rusynski/rusyn_jazyk.html#Карпатьскы_русиньскы_діалекты
5. Verkhratskyi, I. (1902). Pro hovor halytskykh lemkiw [About Dialect of the Galician Lemkas]. [in Ukrainian]. http://shron1.chtyvo.org.ua/Verkhratskyi_Ivan/Pro_hovor_halytskykh_lemkiw.pdf
6. Horoshchak, Ya. (1993). *Pershyi lemkiwsko-polskyi slovnyk* [The First Lemko-Polish Dictionary]. Lyegnitsa, Poland [in Polish].
7. Hrytsenko, P. (2016). Vystup u Konstytutsiynomu Sudi Ukraina [Speech at the Constitutional Court of Ukraine]. [in Ukrainian]. <https://www.youtube.com/watch?v=gtoQKYd4D0Q>
8. Hrinchenko, B. (1996). Slovar ukrainskoi movy [Dictionary of Ukrainian language]. [in Ukrainian]. <http://hrinchenko.com/>
9. Dzendzelivskiy, Y. (1965). *Konspekt lektzii iz kursu ukrainskoi dialektolohii* [Summary of lectures on the course of Ukrainian dialectology]. Uzhhorod [in Ukrainian].
10. Zhelekhivskiy, Ye. (1866). Malorusko-nimetskyi slovar [Malorussian-German Dictionary]. [in Ukrainian]. <http://movnyk.wikidot.com/ghelex>

11. Zilynskyi, I. (2008). *Pratsi pro hovirky Lemkivshchyny (vid Popradu do Oslavy) [Works on the Dialect of Lemkivshchyna (from Poprad to Oslavy)]*. Lesiv, M. (Ed.). Gorlice: The union of Lemkos [in Ukrainian].
12. Levytskyi, Y. (1834). *Hramatyka ruskoj abo maloruskoj movy v Halychyni [Grammar of Russian or Malay Language in Galicia]*. Przemyśl, Poland [in Polish].
13. Lemkivska storinka (1956–2019). [in Ukrainian].
<https://www.nasze-slowo.pl/tag/lemki/>
14. Lesiv, M. (1997). Ukrayinski hovirky v Polshchi [Ukrainian Dialects in Poland]. *Ukrayinskyi arkhiv* [in Ukrainian].
http://chtyvo.org.ua/authors/Lesiv_Mykhailo/Ukrayinskyi_hovirky_v_Polshchi/
15. Murianka, P. (2003). *Lemkivskyi bukvar [Lemkivsky Primer]*. Liegnitsa: Varshava [in Lemko language].
16. Nahorna, T. (2015). Ne mova, a lem dialekt [Not a Language, but a Lemma Dialect]. [in Ukrainian].
<https://zbruc.eu/node/38670>
17. Pavleshyn, A. (2007). *Malyi slovnyk lemkiivskoho hovora ukrainskoi movy [Small Dictionary of Lemko dialect of Ukrainian Language]*. Zahreb, Croatia [in Croatian].
18. Pankevych, I. (1938). *Ukrayinski hovory Pidkarpatskoi Rusi i sumizhnykh oblastei [Ukrainian Dialects of Subcarpathian Rus and Adjacent Regions]*. Prague, Czech Republic [in Ukrainian].
19. Rayfnus, R. (1946). Łemkowie jak grupa etnograficzna [Lemkos as an Ethnographic Group]. *Doctor's thesis*. Wrocław, Poland [in Polish].
20. Slovnyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language].(n.d.). [in Ukrainian].
<http://sum.in.ua/>
21. Trokhanovskiy, P. (1995). Mamo kup mi knyzhku [Mom, Buy a Book for Me]. [in Lemko language].
<http://lemko.org/pdf/mamoT.pdf>
22. Fontanskyi, H. & Khomiak, M. (2000). Gramatyka lemkiivskogo yazyka [Grammar of Lemko Language]. Katowice, Poland: Śląsk [in Polish].
23. Shtets, M. (2011). Do pytannia kodyfikatsii «rusynskoho yazyka» [On the Question of Codification of «Rusyn language»]. *Naukovyi zbirnyk Muzeiu ukrainskoi kultury u Svydnyku* (Vols. 26), (pp. 74-85). Swidnik, Poland [in Polish].
24. Rieger, J. (1979). Wpływ polski i słowacki na gwary Łemków w zakresie leksyki [Collection of Philosophical Faculty of the University of Comenius]. *Philologica*, 30, 201–209 [in Polish].
25. Stieber, Z. (1956–1964). *Atlas językowy dawnej Łemkowszczyzny [Language linguistics of the old Lemki region]*. (Vols 1-7). Łódź, Poland [in Polish].
26. Stieber, Z. (1956–1964). *Atlas językowy dawnej Łemkowszczyzny [Language linguistics of the old Lemki region]*. (Vols 1-7). Łódź, Poland [in Polish].

Дата надходження статті до редакції: 28.03.2019.

Прийнято до друку: 24.04.2019.